

МЕТОДИКА ОЦІНКИ РЕЙТИНГУ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ ПЕРЕКЛАДАЧА.

Стаття присвячена проблемі визначення професійно важливих якостей перекладача. Автором розроблено уніфіковану методику експертної оцінки рейтингу професійно важливих якостей перекладача та проаналізовано результати експертного оцінювання.

Професійна діяльність – це найкращий спосіб розвитку та задоволення базових потреб особистості. Саме в процесі професійної діяльності людина розкриває власні потенційні можливості. У процесі вибору і оволодіння професією визначається місце особистості в суспільстві, досягається задоволення нею особистісних пізнавальних інтересів, матеріальних і духовних цінностей. У цей час відбувається формування професійно важливих якостей людини, розширюється сфера пізнання навколишнього світу і його смислове насичення.

Питання про розвиток професійно важливих якостей і формування підсистем таких якостей, є суттєвим у розкритті поняття професійної діяльності. Його вивчення дозволяє конкретизувати принцип єдності свідомості і діяльності, розроблений К.О. Абульхановою-Славською, Б.Г. Ананьєвим, А.В. Брушлинським, В.Н. Дружиніним, О.М. Івановою, О.М. Леонтьєвим, С.Л. Рубінштейном та іншими психологами. Аналіз педагогічної та психологічної літератури, наукових праць показав, що на сьогодні, на жаль, не має розробленої формалізованої моделі професійно важливих якостей перекладача та методики оцінки їх рейтингу.

Мета статті – розробити уніфіковану методику експертної оцінки рейтингу професійно важливих якостей перекладача.

Перекладацька діяльність у широкому розумінні є формою суспільної діяльності і має соціально-політичний характер. У більш вузькому розумінні перекладацька діяльність – це інтеграція певних лінгвістичних і фонових знань, мовленнєвих і професійних умінь і навиків, направлених на виконання перекладачем професійних завдань: здійснення усного і письмового перекладу. Перекладацька діяльність характеризується специфікою взаємовідносин перекладачів з оточенням, сильним фізичним, моральним та розумовим напруженням, своїми цілями, мотивами, засобами і прийомами, зовнішніми і внутрішніми умовами існування. У процесі виконання своїх професійних функцій перекладач як суб'єкт, задіяний у суспільному розподілі праці, створює творчий продукт у вигляді передачі тексту оригінала засобами цільової мови, враховуючи рівень власної професійної підготовки, розвиненості професійно важливих якостей, творчого потенціалу. Саме у ВНЗ, у процесі навчання закладаються основи майбутньої компетентності та професіоналізму. Такий підхід дає можливість молодому перекладачеві впевнено почувати себе в професійній діяльності, успішно розв'язувати складні професійні завдання, глибоко аналізувати результати своєї діяльності.

Здійснюючи переклад, перекладач постійно вирішує творче завдання: яким чином найбільш ефективно досягти мети професійної діяльності. Разом з тим він постійно приймає рішення про те, *що* повинен робити, *як* і *коли*. У процесі діяльності перекладач використовує якості фахівця, які притаманні та значущі саме для даної

професії. Встановлено, що протягом усього професійного шляху людини вони повинні динамічно розвиватися, тобто з'являються професійно важливі якості.

„Під професійно важливими якостями будемо розуміти індивідуальні якості суб'єкта діяльності, які впливають на ефективність діяльності та успішність її засвоєння” [1, с.66]. Період їх формування неоднорідний. „Несформованість професійно важливих якостей, не співвіднесеність рівня їх розвитку вимогам діяльності призводить до довгої професійної адаптації молодого спеціаліста” [2, с.182-183].

У спеціальній літературі з теорії та практики перекладу окремі професійно важливі якості визначені, зокрема, для усного перекладача: чіткість висловлювання, швидкість реакції, впевненість у своєму перекладі, здатність запам'ятовувати великий текст, прогнозувати думку відправника інформації [3]. А.П. Чужакін виділяє наступні якості перекладача: ерудиція та глибока загальна культура; допитливість та намагання постійно розширювати свій кругозір в різних галузях знань; багатий творчий потенціал; розвинуті аналітичні здібності та швидка реакція для порівняння та підбору найкращого варіанту передачі інформації; здатність обробити інформацію, викладену словами та, вловивши за ними думку, швидко та вміло передати цільовою мовою [4].

З метою виявлення професійно важливих якостей перекладача майбутнім перекладачам, викладачам Хмельницького національного університету, Тернопільського національного університету ім. В. Гнатюка та експертам (професійні перекладачі перекладацьких бюро, науковці та викладачі лінгвістичних дисциплін ВНЗ, працівники туристичних агентств) в ході анкетування було запропоновано назвати від 15 до 20 якостей, які притаманні професії перекладача.

Проаналізувавши сутність, структуру професійної діяльності перекладача і результати анкетування, ми виділили основні якості, на формування яких доцільно орієнтувати навчально-виховний процес у вищих навчальних закладах при підготовці перекладачів. За допомогою розробленої нами методики ми здійснили експертну оцінку 12-ти запропонованих професійно важливих якостей перекладача з метою встановлення рейтингу важливості кожної якості у професійній діяльності перекладача.

Експертна оцінка проводилась шляхом ранжування професійно важливих якостей наступним чином. Кожен експерт мав право, керуючись розробленою нами методикою, чітко висловити свою думку.

Розробляючи методику оцінки професійно важливих якостей перекладача ми виходили з того, що вимірювання в педагогіці не можуть порівнюватися в точності з фізичними вимірюваннями. Однак, з урахуванням статистичних методів вимірювання в педагогіці, нами запропоновано наступну методику оцінки рейтингу професійно важливих якостей (далі ПВЯ) перекладача, визначені вимоги та кількісні показники щодо її проведення:

1. Методика оцінювання ПВЯ перекладача повинна бути єдиною та уніфікованою, тобто такою, що може бути застосована для визначення ПВЯ різних видів професій.

2. Для оцінювання необхідно взяти таку кількість ПВЯ, яка в повній мірі відображає спектр важливих для професії якостей. На нашу думку, що співпала з думкою експертів, 12 якостей перекладача, які використовуються у повсякденній професійній перекладацькій діяльності, є достатніми за кількістю для визначення їх як професійно важливих.

3. Кожний оцінювальний експертами фактор (ПВЯ) є однозначним і зрозумілим.

4. В основу оцінки важливості запропонованих якостей перекладача покладено спосіб рейтингової (бальної) системи. Нами використовувалась 12-ти бальна шкала, де 1 бал – найменша оцінка, 12 балів – найвища оцінка.

5. Кожна з оцінюваних експертами ПВЯ має обов'язково отримати різний рейтинговий бал, що визначається значимістю цієї якості.

6. Необхідною з точки зору достатності є запропонована кількість експертів – 24 (Теорія малих чисел), а також їх належність до різних галузей професійної перекладацької діяльності (професійні перекладачі, науковці, викладачі).

7. Під час проведення експертної оцінки була забезпечена простота техніки оцінювальної роботи експертів, економія часу. Перед експертами ставилося лише одне завдання: „За 12-ти бальною шкалою дати різну рейтингову оцінку запропонованим професійно важливим якостям (ПВЯ) перекладача з урахуванням їх значимості (12 балів – найважливіше ПВЯ, 1 бал – найменш важливе ПВЯ)”.

8. Шляхом підрахунку сумарного та середньоарифметичного балу для кожної ПВЯ перекладача визначалось її відносне рейтингове місце та підраховувався просентиль – відсотковий ранговий показник.

Зазначені вимоги до методики проведення експертної оцінки забезпечили її достовірність та об'єктивність. Аналіз отриманих результатів дозволив виділити такі групи ПВЯ перекладача:

1-а група – професійно-ділові якості, що визначають рівень професійних знань, вмінь та навичок та гнучкості мислення, інтелектуального розвитку, підвищення загальної ерудиції в процесі отримання освіти, самостійності і творчості перекладача, вимагають створення умов творчого розвитку спеціаліста; комунікативні здібності перекладача;

2-а група – мотиваційні якості, що визначають рівень мотиваційної готовності перекладача до професійної діяльності: професійна спрямованість;

3-а група – психофізіологічні якості, що визначають здатність запам'ятовувати великий обсяг інформації, швидкість реакції, працездатність та стійкість до психічних та емоційних навантажень у процесі перекладацької діяльності;

4-а група – рефлексивні якості: усвідомлення власної значущості в суспільстві, самооцінка власної професійної діяльності.

Таким чином, аналіз визначення рейтингу ПВЯ перекладача за розробленою нами уніфікованою методикою експертної оцінки ПВЯ дає можливість розробити модель професійно важливих якостей перекладача, на яку слід орієнтуватися під час навчального процесу у ВНЗ, оскільки ПВЯ перекладача є одним із найважливіших детермінантів професійного навчання, від яких залежить швидкість опанування професійною майстерністю та якість підготовки.

Список літератури:

1. Шадриков В.Д. Психология деятельности и способности человека: Учебное пособие. 2-е изд., переработанное и дополненное. – М.: Издательская корпорация “Логос”, 1996. – 320 с.
2. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. – М.: Высшая школа, 1991. – 207 с.
3. Мирам Г., Гон А. Профессиональный перевод: Учебное пособие. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2003. – 136 с.
4. Мир перевода-3. Practicum plus / А.Чужакин. – М.: Р. Валент, 2000. – 200 с.